

הז'אנר הסיפורי של המדע-הבידיוני כובש השנה את

קוראי הסיפורת בישראל * מהמיתולוגיה היוונית העתיקה

למיתולוגיה של המחר * תולדות האנושות עליפי אייזק אסימוב

מדע בידיוני

מפות חדשות של השארל

„אבל מי בכוחו לבטוח בעולמות הללו? אם הם מיושבים?... האם אנחנו או הם שליטי היקום?... וכיצד ניבא כל זה עבור האדם?”

יוהאנס קאפלה (מתוך „האנטומיה של המלאנכוליה“)

מאטלנטיס ועד אטלנטיס

החדשה

אלפי שנים חיתה התרבות המערבית בצילן של מיתולוגיות העבר שלה. הברוט, לטת, המרשימה והמשפיעה בכל מיתולוגיות העולם הקדמון, היא המיתולוגיה היוונית. מיתולוגיה זו, שבה הילכו גאווה הטיטאני-גים והטיטאניות, צאצאי היוווג שבין אור ראנוס וגאיה. הפיריון שהזדווג עם תאיה האלוהית העניק את הליו (השמש), סאלנה (הלבנה) ואאוס (השחר). קרונוס, צעיר הטיטאנים, הוליד את שוכני האולימפוס. קודם-לכן תלש קרונוס מחיק אשתו את בניו ובנותיו, ונהג להשליכם לתוך צללי השאול, או שבלע אותם. רק זאוס, בנו, ניצל מגורל מר שכוה והוסתר, ואחרי שבגר השקה את קרונוס בסם ואילץ אותו להקיא את העוללים שטרף. כך החלה הטיטאנומאכיה (מילחמת-הטיטאנים) שבסופה הגיעו לשלטון שוכני האולימפוס, וברא-שם זאוס.

כך נוצרה התשתית האגדתית שהיונה, משך דורות, את התרבות המיתולוגיה של מדרות גורגונות, פנאסטים, ציפונות, הידרות, כלבי-שאול, ספינסקים, קיקלופים ושאר רמשים אלוהיים. כך נוצקה לה מיתולוגיה רבת השפעה על אורחות החיים והתרבות של בני העולם הקדום וימינו. מיתולוגיה המושתתת על סיטואציות בלתי ניתנות למימוש או לשיעור כלשהו.

בשנת 1961 פירסם הסופר והוקרה-סיפירות הבריטי, קינגסלי אמיס, את סיפורי מפות חדשות של השארל * שבמהלכו סיווג והגדיר, כמיתולוגיה מודרנית עתידית, את ז'אנר הסיפורת שנהג לכנותו „מדע בידיוני“, תוך שהוא מכנה אותו „סוג של סיפורת המטפל במצבים שלא ייתכנו בעולם שבו אנו חיים, סיפורת המיוסדת על חידושים שבמדע...“ ולטענתו של קינגסלי אמיס, בא סיגנון ספרותי זה לרורות את הצימאון האינטלקטואלי של בני תקופתנו בחוויות שהן מעל ומעבר למציאות היומיומית.

בימים אלה שוטף את ישראל גל תריבות, שבמהלכו החל בתירגום יסודי מערי לה של מיטב הפרוזה המדע-בידיונית ל-עברית. תהליך זה של התיישרות תרבותית, לתקנים ולערכים בינלאומיים של סיפורת שבהם קנה לו ז'אנר המדע-הבידיוני מעמד של כבוד, מביא את הצורך ב-סיקור ממד סיפורתי זה, תולדותיו, דרכו, והגעתו לכדי יכולת תיאור של קשת כלל-כוכבת האוצרת בקירבה את מיתולוגיית

לקודמיו, שהתבססו על מסעות של כוחות דמוניים ובעלי-חיים מעופפים, התבסס סיפירות רו של ורן על כוחות מדעיים. המסע מהאדמה אל הירח וספרים אחרים של ורן, ביטאו לרוב אופטימיזם מדעי, וציפיותיו המדעיות של המחבר התאמתו ברובן (כולל צוללות אטומיות כנאוטילוס).

32 שנים מאוחר יותר, בין החדשים

ריי בריינדג'ה
טולם הולך וכלה

אפריל-דצמבר 1897, החל סופר צעיר בשם ה. ג' וולס בפירסום בהמשכים של סיפורי מילחמת העולמות * בכתב-העת פרטונט מנאיון. בספר זה מתאר וולס לפני בני עולמו, שטרם ידעו לטוס, את פלישת תושבי המאדים לאנגליה. בספרים אחרים שלו יצר וולס את האדם הרואה-הראוי-נראה, ביטל את כוחה-המשיכה, והגה את מכוונת הזמן ועוד פעלולים מדעיים רבים. במרבית 153 ספריו התמודד וולס ברעיונות שישפיעו על החברה כתוצאה מהשגות נויים שיחולו במדע. הנחות-היסוד המדעיות שלו היו מהפכניות ממש, תוך שהוא נר-טה לרוב לצייר את העתיד המוזר כבעל חוקיות משלו. וולס הלך לעולמו בשנת 1946, אך קודם לכן זכה להיות עד לשת-מילחמות-עולם אימתניות, ולהפצצת הירושלמה ונגאסקי בפצצות-אטום — אירועים שהעידו עדימה הקדים חזונו את ה-ימינו.

אחריו בא אלדוס האקסלי, שספריו המחזר הנועז ** ומות הברבור *** העמיקו את ציפיות צרכני התרבות לקראת הבאות, תוך שהם מעלים אפשרויות מיפלציות למדי של הימור על האפשרויות השליליות שבהתפתחות המין האנושי.

הסיפור המדע-בידיוני

החדש

הוגו גראנסבק ייסד, בשנת 1926, את סיפורים מדעיים. מגאזין סיפורי המדע הבידיוני הראשון בעולם, ולצד סופרים כורן ווולס פירסם במגאזין זה, סידרות סיפורים של מחברים אלמוניים, בעלי רקע מדעי או טכני, סיפורת שהיתה מבוססת

* ה.ג' וולס, „מילחמת העולמות“, עב-רית: ישראל פישמן, הוצאת ספרים, „מצ“ 1979, קפ”ח עמודים.

** אלדוס האקסלי, „המחר הנועז“, עיברית: מ. בן-יאשר (פסבדונים משותף למקסים גילן ומאיר וידלטר), הוצאת „מצ“ 1979, עמ’.

*** אלדוס האקסלי, „מות הברבור“, עיברית: עמוס גפן, הוצאת „מצפן“, 200 עמודים.

על ההנחה האיינשטיינית כי לא ייתכן שהמין האנושי החי על כדור-הארץ כשהוא בודד בחלל האינוסוף, לזיכרו של גראנסבק מוענק מדי שנה הנובל של סיפורת המדע הבידיוני, פרס הוגו, החשוב בפרסים הסיפורתיים בז'אנר המדע-הבידיוני.

בשנת 1937 התמנה ג'והן וו. קמפבל לעורכו של כתב-עת בשם סיפורים מפתיעים, ובין עמודיו גידל דור של מחברים הנחשבים כיום כחשובים בסופרי המדע-הבידיוני. בשנת ה-40 פירסם קמפבל סופרים נודעים כמו רוברט היינלין, אייזק אסימוב, אלפרד ואן-פוגט, חודשים אחדים לפני הפיצוץ האטומי הראשון בלוס-אלאס מוס, נעצר קמפבל על-ידי האף-בי-איי מאחר שבירחונו פורסם סיפור, ובו תה-ליך פיצול האטום ותיאור פצצת האטום. דור של סופרים המשיך ליצור באיזור-הספר שבין המדע-הבידיוני לבין הסיפורת ה„קלאסית“ המקובלת. עם ספרים אלה ני-תן למנות את 1984 של ג'ורג' אורוול, יום הארבה לנתניאל ווסט ואחרים. ברור שאת סיפרי המדע-הבידיוני ניתן לחלק לעידית ולזיבורית, כפי שניתן לחלק

מיפגשים מהפוג השישי
הממדים האחרים

כך כל ז'אנר סיפורתי, אך יחד עם זאת מן הראוי לציין ולהדגיש, שהמעולים בין סופרי המדע-הבידיוני הם סופרים בעלי פיוטיות תיאורית העוסקים בהגמשת המציאות האנושית, או הטלת צל שלה לעתיד, תוך התבססות על מיכלול התמורות החברתיות והמדעיות המהירות שהתרחשו ב-מאה ה-20, ואיפשרו אותן ההשלכות לגבי העתיד.

כך צמח בהדרגה דור חדש של סופרי מדע-בידיוני, שהבולטים בין מהבריו: קליפורד סימאק, אייזק אסימוב, הצמד פול קורנבליט, ריי בראיידבארי, ואן פוגט, ארתור סי. קלארק, רוברט היינלין ואחרים, שהצליחו ליצור בסיפיהם הרבים מיפוי סיפורתי ממין קופדני של החלל, הזמן והעתיד, תוך הרחבה של תחומי הממשור יות המקיפות את סביבתנו האנושית. מיי פוי זה, ובו מערכות של מוסכמות, נעשה תוך היעזרות בגמישויות של המיבנה האנושי, הפסיכולוגי והמדע-החברתי של ה-אנושות. בכמה מהיצירות הצליחו אחדים מאותם מחברים להגיע לכדי תיאורים של חזיונות אחרית-ימים למין-האנושי, כמו ריי בראיידבארי ברבים מסיפוריו שבהם הוא מתאר עולם ההולך וכלה, חלקם של הסיפורים עוסק בספינות-חלל מאוישות בניצולים משואה זו או אחרת שהתרחשה בפלאנטה שלנו.

ה.ג' וולס (1933)

עתיד מוזר כבעל חוקיות משלו

המחר, ששורשיה נעוצים בקלאסיקה הסיפורית.

שלביה הראשונים של סיפורת המדע-הבידיוני החלו מקבלים כיוון ראשוני כבר במאה ה-17, תוך שהם נושאים אופי דתי מובהק. במחצית המאה ה-18 השתכללו גיי צני ז'אנר זה לכדי תכנים סיפורתיים ערכיים, כפי שהדבר בא לידי ביטוי ב-מיקרוגראמה של וולטר, שהגיבור בו הוא יצור המגיע לכוכב-החלל שלנו מהכוכב סיריוס, עם כוליותה משבת-אייסאטורנוס. עדימהרה ביססו את מקומם סיפורים כמו אטלנטיס החדשה, אוטופיה, פרנקנשטיין וחטעי גוליבר, ובעיקר החלק החמישי של גוליבר, שעלילתו מתרחשת בספק צלחתי מעופפת, ספק עמדה-פיקוד מעופפת.

ממילחמת-העולמות

להירושימה

בחודש יוני 1865 ראה אור סיפורו של ז'ול ורן המסע מהאדמה אל הירח. בניגוד

* KINGSLEY AMIS, New Maps of Hell, N.E.I., London, 141 pp.

עבירת-תנועה בחלל? מצבים שלא ייתכנו בעולם בו אנו חיים